

Elżbieta Łojko

SPRAWCY WYKROCZEŃ O ZAKŁÓCENIE SPOKOJU PUBLICZNEGO W STANIE NIETRZEŻWYM

I. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA 900 BADANYCH

1. Praca niniejsza omawia wyniki badań Zakładu Kryminologii INP PAN¹, których celem było ustalenie, jak licznie wśród sprawców wykroczeń z art. 27 ustawy o zwalczaniu alkoholizmu (obecny art. 51 kodeksu wykroczeń) — polegających na „zakłóceniu spokoju publicznego albo wywołaniu zgorzenia w stanie nietrzeźwym w miejscu publicznym lub w zakładzie pracy” — są reprezentowane osoby, które mają niejednokrotnie sprawy w kolegium za takie wykroczenia, oraz jak nasilone są wśród sprawców takich wykroczeń inne dewiacyjne zachowania w stanie nietrzeźwym, powodujące interwencję organów MO (zatrzymywania w stanie nietrzeźwym, pobyty w izbie wytrzeźwień); poza tym uwzględniono kwestię karalności sądowej sprawców tych wykroczeń za różne przestępstwa jako dodatkowo ważny objaw ich nieprzystosowania społecznego².

Osób, ukaranych przez kolegia do spraw wykroczeń za omawiane wykroczenie zakłócenia spokoju i porządku publicznego w stanie nietrzeźwym, było w latach 1970-1972 w całym kraju: 140 418, 187 276, 176 123; średnia ukaranych rocznie w tym okresie wynosiła 167 939 osób (za lata 1965-1967 średnia ukaranych rocznie wynosiła 122 897 osób).

Dane z terenu Warszawy za lata 1970-1972 kształtowały się następu-

¹ W zbieraniu materiału w kolegiach współpracowano z Zakładem Prawa Karno-Administracyjnego UW (kierownik prof. dr A. Gubiński). Badania omawiane w niniejszej pracy były prowadzone i finansowane w ramach problemu węzłowego PAN 11.2.2.

² Badania rozmiarów nieprzystosowania społecznego sprawców tych wykroczeń, związanego z nadużywaniem alkoholu, zainicjował L. F a l a n d y s z. Por. tego autora: *Wykroczenie zakłócenia porządku publicznego — studium prawno-empiryczne*, praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. dra A. Gubińskiego w 1970 r.

jąco: 13 988, 16 963, 13 233 osób; średnia roczna w tym okresie wynosiła 14 728 osób (średnia za lata 1965-1967 wynosiła 11 809 osób).

Przy rozpatrywaniu populacji osób ukaranych przez kolegia za zakłócenie spokoju i porządku publicznego w stanie nietrzeźwym należy brać pod uwagę oczywiście fakt, że ciemna liczba wśród tych wykroczeń jest bardzo duża.

Badaniami omawianymi w tym opracowaniu objęto w Warszawie pięć spośród siedmiu kolegiów do spraw wykroczeń, działających przy prezydiach dzielnicowych rad narodowych — Śródmieście, Ochota, Wola, Praga Południe i Praga Północ.

Przystępując do zbierania materiału, wybrano w każdym z tych pięciu kolegiów 180 kolejnych akt mężczyźni skazanych w 1967 r. za wykroczenia z art. 27 ustawy o zwalczaniu alkoholizmu, przy czym 100 dotyczyło spraw rozpoznanych w trybie zwykłym, a 80 spraw w trybie przyśpieszonym. Uzyskano 900 wyciągów z akt, z których wyłączono następnie 13 przypadków ze względu na niekompletność uzyskanych informacji.

O 887 badanych uzyskano szczegółowe informacje dotyczące ich karalności sądowej (od ukończenia przez nich 17 lat) z Centralnego Rejestru Skazanych Ministerstwa Sprawiedliwości oraz z Rejestru Centralnego Zarządu Zakładów Karnych; dotyczyły one nie tylko karalności sądowej badanych w czasie, gdy mieli sprawę w kolegiach w 1967 r., ale i okresu dalszych pięciu lat — do końca 1972 roku.

Karalność badanych w kolegiach za lata 1967-1972 opracowano tylko dla 300 wylosowanych badanych spośród 669 sprawców zamieszkałych w Warszawie³; o tych 300 badanych zebrano również informacje o pobytach w izbie wytrzeźwień w latach 1965-1972 oraz dane z kartotek milicyjnych.

Dokładne ustalenie rozmiarów karalności administracyjnej badanych nie okazało się możliwe, ponieważ nie wszystkie kolegia podały informacje za cały okres: 1967-1972. W związku z amnestią w 1969 r. dwa kolegia odmówiły udzielenia informacji o karalności za lata 1967-1969, w jednym kolegium dysponowano odnośnymi danymi jedynie od roku 1968, a ponadto w dwóch kolegiach repertoria za rok 1972 nie były jeszcze całkowicie ukończone.

W trakcie opracowywania materiałów okazało się także, iż danych nadesłanych z repertoriów kolegiów nie można uznać za kompletne, gdyż rzetelność tych informacji — jak oszacowano — waha się w granicach tylko od 60 do 80%.

³ 300 wylosowanych badanych stanowi 45% spośród 669 osób zamieszkałych w Warszawie i 33,8% spośród ogółu badanych. Ze względu na brak możliwości technicznych przy opracowywaniu wszystkich ankiet kilkakrotnie prezentowane będą poniżej informacje dotyczące nie całej przebadanej grupy, lecz 300 osób losowo dobranych.

Szacunku rzetelności dokonano w oparciu o uzyskane z dwóch kolegiów dane o skazaniach badanych osób z art. 27 od początku 1967 r., w związku z czym powinny były tam figurować osoby uwzględnione w badaniach, o których wiemy, iż w 1967 r. zostały skazane z art. 27 przez te właśnie 2 kolegia. Okazało się jednak, że w informacjach uzyskanych z jednego kolegium brak było danych o karalności odnośnych osób w 19%, a w drugim aż w 41% przypadków. Dlatego też rzetelność informacji z owych dwóch kolegiów można szacować na 60-80%.

Przy rozpatrywaniu danych w niniejszym opracowaniu dotyczących skazań badanych przez kolegia nie należy więc zapominać o tym, iż dane te nie są pełne, a więc w rzeczywistości zarówno liczba osób mających sprawy w kolegiach, jak i liczba spraw mogły być większe niż ujawnione w pracy. Dlatego też przy ocenie rozmiarów nieprzystosowania społecznego badanych i przy próbie klasyfikacji osób skazanych w kolegiach uzupełniono niekompletne dane otrzymane z kolegiów informacjami zawartymi w kartotekach MO o wnioskach skierowanych przez MO do kolegiów o ukaranie z art. 27.

2. Badana populacja ze względu na kryteria, które zastosowano przy jej doborze, obejmowała 494 (56%) osoby skazane w trybie zwykłym oraz 393 (44%) osoby skazane w trybie przyśpieszonym. Występuje więc wyraźna nadreprezentacja osób skazanych w trybie przyśpieszonym, gdyż wśród ogółu osób skazywanych z art. 27 sprawy, które rozpoznawano w trybie przyśpieszonym, stanowiły w tym okresie od 10 do 15%. Ten celowy dobór próby jest uzasadniony z tego względu, iż pozwala ustalić zasadnicze różnice między osobami skazanymi w trybie zwykłym i trybie przyśpieszonym i bliżej scharakteryzować te dwie populacje.

O rozpoznawaniu spraw z art. 27 w trybie przyśpieszonym decydowały w Warszawie w 1967 roku następujące kryteria: schwytywanie na gorącym uczynku sprawcy takiego wykroczenia, brak stałego miejsca pracy oraz szczególnie rażące naruszenie porządku publicznego⁴.

Analiza czynów dokonana na podstawie spraw z art. 27 w badanym materiale pozwoliła ustalić, iż w praktyce mamy do czynienia z różnorodnym typem zachowań uznanych za zakłócenie spokoju i porządku publicznego. Okazało się, że w ok. 30% przypadków wykroczenia polegały na agresji słownej, połączonej z używaniem słów wulgarnych, skierowanej⁴ⁱ

⁴ Według uchwał Prezydium Rady Narodowej m.st. Warszawy. Obecnie według kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia z 1972 roku postępowanie przyśpieszone może być wprowadzone przy szerszeniu się określonych wykroczeń na danym terenie (gdy sprawca został schwytany na gorącym uczynku lub bezpośrednio potem

i doprowadzony na rozprawę) w stosunku do osób stale uchylających się od pracy, nie mających stałego miejsca zamieszkania lub stale zmieniających miejsce pobytu bez zameldowania.

do określonej osoby (zaczepianie, wszczęcie awantury, kłótnia). Natomiast ok. 29% przypadków stanowiły sytuacje, gdy sprawcy używali słów wulgarynych i awanturowali się, przy czym zachowania te nastąpiły w miejscu publicznym, ale nie były skierowane do określonej osoby.

Około 7% stanowiły wykroczenia polegające na tym, że sprawcy będąc pod wpływem alkoholu krzyczeli, hałasowali, głośno śpiewali w miejscu publicznym. Ponad 8% spraw stanowiły zachowania, które możemy określić jako „awantury domowe”; były to awantury między małżonkami, a także libacje odbywające się w mieszkaniach prywatnych, które ze względu na głośne krzyki, śpiewy zakłócały spokój innym lokatorom. Ponad 5% wykroczeń, za które skazano sprawców, dotyczyło załatwiania potrzeb fizjologicznych w miejscu publicznym; ok. 3% to sytuacje, gdy sprawca będąc pod wpływem alkoholu spał na trawniku, chodniku, ławce czy ulicy, a także inne zachowania, takie jak zataczanie się w barze i potrącanie stolików, utrudnianie pracy innym obywatelom, wygląd wywołujący zgorzsenie publiczne itp.

Jednocześnie jednak okazuje się, że ok. 13% zbadanych spraw rozpoznanych przez kolegia wypełniały ustawowe znamiona przestępstw kodeksu karnego — były to naruszenia nietykalności cielesnej — ok. 5% (art. 182 k.k.), uszkodzenie ciała — ponad 5% (art. 155 lub 156 k.k.), bądź też opór przeciwko wykonywaniu czynności służbowych — ok. 3% spraw (art. 235 k.k.).

3. Wiek badanych sprawców wykroczeń z art. 27 kształtował się w 1967 roku następująco:

17-20 lat	— 10,8% (96),	35-39 lat	— 14,6% (127),
21-24 lata	— 11,2% (100),	40-44 lata	— 10,3% (90),
25-29 lat	— 17,8% (158),	45-49 lat	— 6,5% (58),
30-34 lata	— 19,5% (175),	50 i więcej lat	— 9,3% (83),

W trakcie opracowywania materiału pogrupowano badanych w pięciu przedziałach wieku: 17-20; 21-24, 25-29; 30-39 oraz 40 i więcej lat. Na uwagę zasługuje fakt, iż grupa wieku 40 lat i powyżej obejmuje 231 osób (26%), przy czym ok. 10% stanowią osoby w wieku 50 lat i powyżej. Grupa wieku 40 lat i powyżej jest liczniejsza od grupy wieku 17-24 lata (22%).

Po upływie 5 lat w 1973 r., gdy przeprowadzono badania katamne-styczne, badani przesunęli się odpowiednio do grup wieku 22-25; 26-29; 30-34; 35-44; 45 i więcej lat. Średni wiek badanych wynosił w 1967 roku 33;1 lat, mediana zaś 32 lata. Po upływie 5 lat w 1972 roku średni wiek badanych wynosił 38;1 lat, a mediana 37 lat (tablica 1).

W 1967 roku wśród sprawców wykroczeń z art. 27 było badanych w wieku poniżej 30 lat tylko 40%, większość (60%) była w wieku powy-

zej 30 lat. Zachodzą istotne różnice w wieku sprawców mających sprawy w trybie zwykłym i w trybie przyśpieszonym. Jeżeli za zmienną niezależną przyjmujemy wiek badanych sprawców tych wykroczeń, to jak wynika z tablicy 1, u sprawców w wieku 17-20 lat aż 63,6% miało sprawy w trybie przyśpieszonym i tylko 36,4% w trybie zwykłym, podczas gdy sprawcy będący w wieku co najmniej 40 lat mieli sprawy w trybie przyśpieszonym tylko w 39%, a w trybie zwykłym aż w 61%.

Tablica 1. Badani sprawcy wykroczeń wg grup wieku i trybów rozpoznania sprawy z art. 27

Grupy wieku w latach 1967 i 1972*	Tryb zwykły		Tryb przyśpie- -szony		Ogółem	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
17—20 (22—25)	35	36,4	61	63,6	96	100,0
21—24 (26—29)	48	48,0	52	52,0	100	100,0
25—29 (30—34)	87	55,0	71	45,0	158	100,0
30—39 (35—44)	183	60,6	119	39,4	302	100,0
40 i więcej (45 i więcej)	141	61,0	90	39,0	231	100,0
Ogółem	494	55,7	393	44,3	887	100,0

* W nawiasach podano podział na grupy w roku 1972.

Młodszy sprawcy w wieku poniżej 25 lat mają częściej sprawy w trybie przyśpieszonym niż w trybie zwykłym ($p < 0,001$), starsi zaś w wieku 30 lat i powyżej — częściej w trybie zwykłym niż przyśpieszonym ($p < 0,01$). Natomiast brak jest istotnych różnic w trybie rozpoznania sprawy dla osób w wieku 25-29 lat.

2. Badając dane o miejscu urodzenia i miejscu zamieszkania badanych osób stwierdzono, że tylko 49% spośród nich urodziło się w Warszawie, 10% w innych miastach w województwie warszawskim, a 8% w miastach innych województw. Na wsi w województwie warszawskim urodziło się 22%, na wsi zaś w innym województwie 9% (za granicą urodziło się 2% sprawców). Tak więc w miastach urodziło się 67% sprawców, a na wsi 31%.

Osób zamieszkałych w Warszawie jest znacznie więcej (669 osób — 75%) niż osób tu urodzonych. Ogółem w miastach mieszkało łącznie 88% sprawców, na wsi zaś tylko 11,2% (0,8% nie miało stałego miejsca zamieszkania).

Niemal wszyscy (96%) sprawcy wykroczeń z art. 27 rekrutowali się spośród mieszkańców stolicy i województwa warszawskiego; jednocześnie w rozbiciu na grupy wieku widać, że największy odsetek mieszkańców Warszawy, mających sprawę w warszawskich kolegiach, występuje w grupach wieku 17-20 lat (70%) oraz w grupie powyżej 40 lat (74%), natomiast w pozostałych grupach wieku odsetek osób zamieszkałych na terenie Warszawy jest mniejszy od wyżej przytoczonych i wynosi w grupie wieku 21-24 lat 54,5, w grupie 25-29 lat 56,5, a w grupie 30-39 lat 59.

Wynika z tego, że 40-50% osób w wieku 21-39 lat, które miały sprawy w kolegiach warszawskich, zamieszkuje poza stolicą. Warszawa jest dla nich bądź miejscem pracy, bądź miejscem spędzenia wolnego czasu. W grupie osób powyżej 40 lat odsetek mieszkających poza Warszawą gwałtownie maleje do ok. 26. W miejscowościach położonych daleko od Warszawy (poza województwem warszawskim) mieszkało tylko ok. 3% badanych.

Charakteryzując stan cywilny i stan rodzinny badanych należy zaznaczyć, że wśród badanych było prawie 60% żonatyh i 34,5% kawalerów (6% było rozwiedzionych bądź separowanych oraz 1% wdowców). Odsetek żonatyh wśród badanych jest niższy niż przeciętna krajowa (71,7% według danych GUS dla 1967 r.). Zachodzą istotne różnice ($p < 0,001$) w podgrupach — żonatyh w grupie trybu przyspieszonego jest ok. 50%, a w grupie trybu zwykłego 66%, należy jednak pamiętać o młodszym wieku badanych, których sprawy są rozpatrywane w trybie przyspieszonym.

Informacje na temat pracy w większości przypadków pochodziły z wyjaśnień sprawców wykroczeń złożonych przed kolegium; należy więc odnosić się do nich z dużym zastrzeżeniem. Pracowało 79% badanych, przy czym odsetek pracujących jest wyższy w podgrupie osób, które miały sprawy w trybie zwykłym (83%), niż w trybie przyspieszonym (72,5%). Pracowało i uczyło się 1%, uczyło się 2%; było emerytami bądź rencistami 3% badanych. Natomiast 15% badanych pracowało tylko dorywczo bądź w ogóle nie pracowało; należy przypuszczać, iż odsetek ten był w rzeczywistości większy; według danych z kartotek MO uzyskanych w 1972 r. stanowił on ok. 20.

Odsetek powyższy różnie się kształtował się w podgrupach: w trybie zwykłym osoby pracujące dorywczo lub w ogóle nie pracujące (i nie uczące się) stanowiły 11%, w trybie przyspieszonym zaś 20% wszystkich karanych ($p < 0,001$).

Wśród osób nie pracujących lub pracujących dorywczo było tylko 36% osób poniżej 30 lat; 32% w wieku 30-39 lat oraz 32% w wieku 40 lat i więcej.

II. KARALNOŚĆ BADANYCH W KOLEGIACH, POBYTY W IZBIE WYTRZEŻWIEĆ, ZATRZYMANIA PRZEZ MO I KARALNOŚĆ SĄDOWA

1. Przystępując do omówienia rozmiarów nieprzystosowania społecznego badanych, przyjęto karalność administracyjną z art. 27 ustawy z 10 XII 1959 roku jako zasadniczą zmienną niezależną. Ilość skazań z art. 27 ustalono w oparciu o dane z 7 warszawskich kolegiów, obejmujące lata 1967-1972. Jednakże, jak już wspomniano na wstępie, nie wszystkie kolegia mogły podać informacje o karalności badanych dotyczące całego tego okresu. Z tego przede wszystkim względu uzupełniono powyższe informacje danymi za lata 1967-1972 z kartotek Komendy Stołecznej Milicji Obywatelskiej, wliczając zawarte tam dodatkowe informacje o skazaniach z art. 27. Ponadto doliczono zawarte w kartotekach adnotacje o wnioskach skierowanych przez MO do kolegium o ukaranie za zakłócanie spokoju i porządku publicznego w stanie nietrzeźwym⁵. Podyktowane było to tym, że kolegia nie zawsze informują MO o skazaniach, natomiast z reguły wpisuje się do kartotek milicyjnych informacje o skierowaniu do kolegium wniosku o ukaranie.

Argumentem przemawiającym za uzupełnieniem w powyższy sposób danych o ilości skazań z art. 27 był także fakt, iż jak już wspomniano, rzetelność informacji uzyskanych z repertoriów niektórych kolegiów budziła poważne zastrzeżenia. Uzupełnienie informacji z kolegiów danymi z kartotek MO było jedyną szansą możliwie najdokładniejszego ustalenia rozmiarów zachowań wymienionych w art. 27 w oparciu o całość materiału, którym dysponowano.

Łącznie w oparciu o dane z kartotek MO uzyskano informacje o 37 dodatkowych osobach, które były karane z art. 27 (o których nie uzyskano informacji z kolegiów), a ponadto o 38 osobach, które wprawdzie figurowały w repertoriach jako nieraz karane z art. 27, ale na podstawie danych MO ustalono, iż faktyczna ilość skazań była większa niż informowały kolegia.

Ostatecznie ustalono, iż w losowej próbie obejmującej 300 mężczyzn skazanych w kolegiach do spraw wykroczeń z art. 27 ukarano (lub obwinięto) w latach 1967-1972 z art. 27 tylko 1 raz 58,8% (174), 2 razy — 17,3% (52), 3 razy — 8,7% (26), zaś 4 i więcej razy — 16% badanych (48). W tej ostatniej grupie 48 badanych 17 było 4 razy, 15 — 5 razy, 11 — 6 lub 7 razy i 5 co najmniej 8 razy karanych.

⁵ Uwzględniono wnioski skierowane do kolegium przez MO, jakkolwiek nie zawsze pokrywają się one z orzeczeniem kolegiów ustalających winę i karę badanych; dla celów jednak niniejszej pracy istotne było określone zachowanie w stanie nietrzeźwym wymagające interwencji MO.

Chcąc jednak ustalić rozmiary zachowań dewiacyjnych związanych z nadużywaniem przez badanych alkoholu, uznano za konieczne uwzględnić ponadto informacje o ich pobytach w izbie wytrzeźwień w latach 1965-1972 oraz zatrzymania i legitymowania w stanie nietrzeźwym przez MO.

Uzyskane dane o karalności sądowej badanych po ukończeniu przez nich 17 lat będą analizowane szczegółowo w rozdziale III.

Dane zawarte w tablicy 2 świadczą o tym, że tylko u 22% (66 osób)

Tablica 2. Liczba spraw w kolegiach a pobyty w izbie wytrzeźwień oraz karalność sądowa

Karani z art. 27	Ogółem		Karani wyłącznie w kolegium		Przebywali w izbie wytrzeźwień		Przebywali w izbie wytrzeźwień oraz karani sądownie		Karani sądownie	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
Ogółem	300	100,0	66	22,0	85	28,4	93	31,0	56	18,6
1 raz	174	100,0	61	35,0	53	30,5	35	20,1	25	14,4
2 i więcej razy	126	100,0	5	4,0	32	25,4	58	46,0	31	24,6

Tablica 3. Łączna liczba kar administracyjnych, pobytów w izbie wytrzeźwień

Karani z art. 27	Ogółem		Łączna liczba kar administracyjnych, pobytów					
			1		2		3	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
1 raz	174	58,0 100,0	81	46,6	33	19,0	11	6,3
2 razy	52	17,3 100,0	—	—	10	19,2	13	25,0
3 razy	26	8,7 100,0	—	—	—	—	1	3,8
4 i więcej razy	48	16,0 100,0	—	—	—	—	—	—

badanych nie stwierdzono żadnych innych spośród wymienionych przejawów nieprzystosowania społecznego poza ich karalnością z art. 27 związaną z nadużywaniem alkoholu. Wśród tych osób prawie wszyscy (61 osób)

byli karani tylko 1 raz z art. 27. Tych 61 badanych, którzy poza jedną sprawą w kolegium w 1967 r. nie są obarczeni w świetle zebranego materiału żadnymi innymi negatywnymi objawami figurującymi w tablicy 2, stanowi tylko 20% ogółu badanych.

Przeciwstawieniem wyżej wspomnianej grupy badanych są osoby, u których poza karalnością administracyjną występują pobyty w izbie wytrzeźwień oraz skazania sądowe — wśród 1 raz karanych jest ich tylko 20%, ale wśród 2 i więcej razy karanych aż 46%.

Karani sędownie stanowią 34,5% wśród 1 raz i aż 70,6% wśród co najmniej 2 razy karanych w kolegiach.

2. Omawiając czynniki, które charakteryzują nieprzystosowanie społeczne badanych związane z nadużywaniem alkoholu, zestawiono łącznie wszystkie informacje, które wskazują na nasilenie różnych czynników związanych z piciem i dewiacyjnymi zachowaniami pod wpływem alkoholu.

Zawarte w główce tablicy 3 dane dotyczą łącznej liczby spraw w kolegiach z art. 27, pobytów w izbie wytrzeźwień oraz zatrzymań i legitymowań w stanie nietrzeźwym przez MO (bez uwzględnienia skazań sądowych)⁶.

Przechodząc do analizy danych uwidoczniionych w tablicy 3, należy

oraz zatrzymań przez MO karanych z art. 27 1 raz oraz 2, 3, 4 i więcej razy

w izbie wytrzeźwień oraz zatrzymań i legitymowań przez MO											
4		5		6—7		8—9		10—14		15 i więcej	
l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	l.b.	l.b.	%	l.b.	%
15	8,6	12	7,5	7	4,0	6	3,0	9	5,0	—	
2	3,8	4	7,7	10	19,2	8	15,5	4	7,7	1	1,9
5	19,3	2	7,7	8	30,8	5	19,2	4	15,4	1	3,8
—		4	8,3	10	27,1	7	14,6	8	16,7	16	33,3

⁶ W tym łącznym zestawieniu nie powtarzają się sprawy w kolegiach, pobyty w izbie wytrzeźwień oraz zatrzymania (lub legitymowania) przez MO, jeśli dotyczyły tego samego zachowania w stanie nietrzeźwym.

stwierdzić, iż wśród badanych tylko 1 raz karanych administracyjnie u 47% osób miała miejsce tylko jeden raz interwencja MO polegająca na zatrzymaniu, legitymowaniu lub odesłaniu badanego do izby wytrzeźwień bądź skierowaniu sprawy do kolegium. Wśród 2 razy karanych z art. 27 — dwukrotna interwencja organów MO występuje tylko u 19% osób; wśród 3 razy karanych — trzykrotna interwencja MO miała miejsce jedynie u ok. 4% badanych, a wśród 4 i więcej razy karanych w kolegiach w ogóle nie było takich osób, u których interwencja MO ograniczałaby się jedynie do 4 razy.

Osób, w stosunku do których interwencja MO powtarzała się co najmniej 6 razy, było w zależności od liczby skazań w kolegiach (1, 2, 3, 4 i więcej skazań): 12%, 44%, 69% i 92%.

Na szczególną uwagę zasługują dane o wielokrotnej, wynoszącej 10 i więcej razy, interwencji MO w związku ze stanem nietrzeźwości — odsetki te wzrastają w zależności od liczby skazań w kolegiach w następujący sposób: 5%, 10%, 19% i aż 50% u mających w kolegiach 4 i więcej spraw z art. 27.

Jak widać z powyższych danych, w miarę zwiększania się liczby skazań z art. 27 cały badany materiał ulega daleko idącemu zróżnicowaniu. Występuje w nim populacja 1 raz karanych stanowiąca 58% (174) badanych mężczyzn, która różni się zasadniczo od karanych administracyjnie więcej razy. Wśród więcej razy karanych administracyjnie na specjalną uwagę zasługuje wyodrębniona kategoria karanych co najmniej 4 razy, wśród których aż u połowy stwierdza się bardzo znaczne nasilenie takich zachowań w stanie nietrzeźwym, które prowadziły wielokrotnie do interwencji organów MO.

2. Przechodzimy z kolei do omówienia danych uzyskanych z izby wytrzeźwień o pobytach w niej badanych w latach 1965-1972. W tym okresie nie było w izbie 40,7% osób spośród ogółu badanych, przebywało tam 1 raz — 20%, 2 razy — 8,7%, 3-4 razy — 15,3%, 5 i więcej razy — 15,3% osób.

Badani, którzy nie byli zatrzymani w izbie wytrzeźwień, różnią się istotnie od badanych tam przebywających przede wszystkim liczbą spraw z art. 27. Wśród 122 osób, które nie przebywały w izbie wytrzeźwień, z art. 27 miało tylko 1 sprawę 71%, 2 sprawy — 12%, 3 sprawy — 6%, a co najmniej 4 sprawy tylko 11%. Natomiast wśród 178 badanych przebywających w izbie wytrzeźwień miało tylko 1 sprawę z art. 27 49%, 2 sprawy — 21%, 3 sprawy — 11%, a co najmniej 4 sprawy aż 20% osób. Różnice są istotne statystycznie ($p < 0,001$). Tak więc wśród badanych nie notowanych w izbie wytrzeźwień występuje znacznie większy odsetek tych, którzy mieli tylko jedną sprawę w kolegium.

Osoby nie przebywające i przebywające w izbie różnią się także istotnie, gdy chodzi o zatrzymywanie ich i legitymowanie w stanie nietrzeźwym przez organy MO. Ustalono, iż wśród ogółu badanych zatrzymywani bądź legitymowani stanowili 27,3%, przy czym odsetek ten u tych, którzy nie przebywali w izbie (21,3%), jest istotnie mniejszy ($p < 0,001$) niż wśród przebywających w izbie (31,5%).

Należy także zaznaczyć, iż jeżeli zatrzymywania i legitymowania w stanie nietrzeźwym ujmijemy łącznie z pobytami w izbie wytrzeźwień, co jest w całej pełni uzasadnione, to odsetek takich badanych wzrośnie z 59,3 (odsetek osób, które przebywały tylko w izbie wytrzeźwień) do 68.

Na szczególną uwagę zasługuje widoczna w tablicy 4 zależność między liczbą spraw w kolegiach a liczbą pobytów w izbie wytrzeźwień — wraz ze wzrostem liczby skazań z art. 27 wzrasta istotnie odsetek osób przebywających w izbie: z 50 do 73 ($p < 0,001$). Badając zależność między liczbą spraw w kolegiach a liczbą pobytów w izbie wytrzeźwień łącznie z zatrzymaniem przez MO, stwierdzono zależność podobną, jak omawiana powyżej w związku z tablicą 3 — już począwszy od drugiej sprawy w kolegium cała badana populacja różnicuje się istotnie ($p < 0,001$) pod względem liczby pobytów w izbie oraz zatrzymań bądź legitymowań.

Jeśli pominiemy osoby, które nie przebywały w izbie wytrzeźwień i nie były zatrzymywane przez MO, i zbadamy powyższe zależności wśród notowanych w izbie oraz zatrzymywanych przez MO, to przekonamy się, iż również począwszy od drugiej sprawy z art. 27 istotnie więcej osób niż wśród mających tylko jedną sprawę w kolegium przebywało w izbie oraz było zatrzymywanych przez MO 5 i więcej razy ($p < 0,01$).

Wydaje się z całokształtu uzyskanych informacji, że drugie skazanie w kolegium stanowić może kryterium pozwalające na zaliczenie takich osób do kategorii znacznie obciążonych negatywnymi skutkami związanymi z częstym nadużywaniem alkoholu.

Ponadto należy stwierdzić, iż wśród osób, które przebywały w izbie wytrzeźwień, trzeci pobyt, a szczególnie piąty pobyt mają istotne znaczenie dla wyłonienia grupy osób, u których rozmiary częstego alkoholizowania się, a zapewne i alkoholizmu są szczególnie duże.

4. Obecnie przechodzimy do bardziej szczegółowego omówienia ważnej kwestii dotyczącej zależności między rozmiarami przestępczości badanych na podstawie danych o skazaniach sądowych a ich karalnością z art. 27 w kolegiach do spraw wykroczeń.

Przed wszystkim stwierdzić należy, iż w 300 wylosowanych przypadkach nie było karanych sędownie w 1972 r. 50,3% osób, 1 raz karanych było 18,7% osób, 2-3 razy karanych — 19% osób, co najmniej zaś 4 razy karanych tylko 12% osób. Należy podkreślić, że nie karani i karani sędownie różnią się istotnie ($p < 0,001$) pod względem liczby spraw w kolegiach

Tablica 4. Liczba pobytów w izbie wytrzeźwień karanych w kolegiach 1 raz oraz 2 i więcej razy z uwzględnieniem liczby osób zatrzymywanych oraz legitymowanych przez MO

Karani z art. 27	Ogółem		Nie byli w izbie wytrzeźwień		Byli w izbie wytrzeźwień (liczba pobytów)										Zatrzymani i legitymowani przez MO	
					1		2		3—4		5 i więcej		ogółem			
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
Ogółem	300	100,0 100,0	122	40,7	60	20,0	26	8,7	46	15,3	46	15,3	178	59,3	82	27,3
1 raz	174	58,0 100,0	87	50,0	34	19,5	13	7,5	24	13,8	16	9,2	87	50,0	15	8,6
2 razy	52	17,3 100,0	15	28,8	10	19,2	4	7,7	12	23,1	11	21,2	37	71,2	17	32,7
3 i więcej razy	74	24,7 100,0	20	27,0	16	21,6	9	12,2	10	13,5	19	25,7	54	73,0	50	67,5

Tablica 5. Liczba spraw w kolegiach a liczba skazaó sądowych

Karani z art. 27	Ogółem		Nie karani sądownie		Karani sądownie (liczba skazań)							
					1		2—3		4 i więcej		ogółem	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
Ogółem	300	100,0 100,0	151	50,3	56	18,7	57	19,0	36	12,0	149	49,7
1 raz	174	58,0 100,0	114	65,5	28	16,1	23	13,2	9	5,2	60	34,5
2 razy	52	17,3 100,0	23	44,3	10	19,2	13	25,0	6	11,5	29	55,7
3 i więcej razy	74	24,7 100,0	14	18,9	18	24,4	21	28,4	21	28,4	60	81,1

z art. 27. Podczas gdy wśród 151 nie karanych sędownie 1 sprawę z art. 27 miało 75,5% (114 osób), to wśród 149 karanych sędownie takich badanych było tylko 40% (60 osób); 2-3 sprawy z art. 27 występowały u pierwszych w 19% przypadków, a u drugich aż w 33% przypadków; a 4 i więcej spraw wśród nie karanych sędownie miało tylko 5% badanych, podczas gdy wśród karanych sędownie aż 27%.

Analizując zależności między liczbą spraw w kolegiach a liczbą skazań sądowych stwierdzono, jak to wynika z tablicy 5, iż wraz ze wzrostem liczby spraw w kolegiach maleje odsetek osób nie karanych, a wzrasta odsetek osób karanych sędownie: jeden raz karanych sędownie z 16 do 24%, 2-3 razy karanych z 13 do 28%, a 4 i więcej razy karanych z 5 do 28%.

Wśród osób karanych 3 i więcej razy w kolegium osób nie karanych sędownie było zaledwie 19%, osób zaś karanych przez sąd co najmniej 2 razy było aż 57%. W badanej populacji występuje począwszy już od drugiego skazania w kolegium istotna statystycznie różnica ($p < 0,001$) między nie karanymi sędownie, karanymi sędownie 1 raz, 2-3 razy i co najmniej 4 razy.

Poniżej przedstawiamy szczegółową analizę przestępczości sprawców wykroczeń z art. 27.

III. ANALIZA DANYCH O PRZESTĘPCZOŚCI

1. W 1967 r., gdy sprawcy wykroczenia z art. 27 mieli sprawę w kolegium, w związku z którą byli badani, 32,3% spośród nich było już uprzednio karanych sędownie. Uwzględniając informacje o karalności badanych w okresie dalszych pięciu lat, odsetek karanych sędownie wzrósł z 32,3 w 1967 r. do 47,8 w 1972 r. — wzrost o 15,5%. Wśród karanych sędownie było jednak 35% takich badanych, którzy byli karani sędownie tylko przed 1967 rokiem. Tak więc ponad $\frac{1}{3}$ karanych sędownie nie była już karana w okresie co najmniej ostatnich pięciu lat.

Analizując wzrost odsetka karanych sędownie od sprawy w kolegium w 1967 r. do końca 1972 r., okazuje się, że wzrost tego odsetka jest tylko nieznacznie wyższy w trybie przyspieszonym (16,9%) w porównaniu z trybem zwykłym (14,4%).

Uwzględnivszy zmienną wieku i badając, jak kształtuje się przyrost odsetka karanych sędownie w poszczególnych grupach wieku w okresie 5 lat, okazuje się, że przyrost ten jest największy w najmłodszej grupie wieku, będących ostatnio w wieku 22-25 lat, i wynosi 29,3%, podczas gdy w grupie wieku 30-39 lat wzrósł tylko o 12,9%, a w grupie mających ostatnio 45 i więcej lat wzrósł o 10,8%. Uwzględniając tryb orzekania w kolegium okazuje się, że przyrost odsetka karanych sędownie jest szcze-

golnie duży w najmłodszej grupie wieku u osób, które miały sprawę w trybie przyspieszonym, i wynosił aż 31,6, podczas gdy w trybie zwykłym — 22,8.

Powyższe dane, uwzględniające zależności między wzrostem karalności a zmiennymi wieku i trybu, charakteryzują zjawisko tylko w aspekcie „karany — nie karany” i nie biorą pod uwagę liczby skazań. Tablica 6 przedstawia karalność sądową w zależności od nasilenia skazań.

Tablica 6. Karalność sądowa w latach 1967 i 1972 wg liczby skazań
(w całej badanej populacji)

Karani sądownie	1967		1972		Stosunek wskaźników
	l.b.	%	l.b.	%	
Ogółem	288	100,0	425	100,0	
1 raz	134	46,6	174	40,6	0,87
2 razy	59	20,5	91	21,4	1,04
3 razy	37	12,8	49	11,5	0,89
4 i więcej razy	58	20,1	111	26,5	1,32

Okazuje się, że odsetek osób tylko raz karanych zmalał wśród ogółu karanych z 46,6 w 1967 r. do 40,6 w 1972 r., natomiast odsetek osób karanych 4 i więcej razy wzrósł z 20,1 w 1967 r. do 26,5 w 1972 r. Dynamikę zmian ilustruje stosunek wskaźników (indeksów)⁷. Wzrost jest największy w podgrupie osób karanych 4 i więcej razy, gdzie wynosi 1,32; stosunek zaś wskaźników nieznacznie tylko większy od jedności (1,04) jest w grupie osób 2 razy karanych. Natomiast zarówno w grupie 1 raz karanych, jak i 3 razy karanych jest mniejszy od jedności, wyrażając zmniejszenie się procentowego udziału tej podgrupy wśród ogółu karanych.

2. Badając wiek pierwszego skazania w sądzie u badanych mających sprawy z art. 27, stwierdzono (por. tablicę 7), iż w grupie karanych sądowo tylko 1-3 razy 24,6% było pierwszy raz skazanych w wieku 17-20 lat, a 24,7% w wieku 21-24 lat.

U badanych zaś karanych 4 i więcej razy 38,6% było karanych pierwszy raz w wieku 17-20 lat i 26,2% w wieku 21-24 lat. Pierwszy raz było więc karanych przed ukończeniem 21 lat znacznie więcej późniejszych wielokrotnie karanych recydywistów niż pozostałych skazanych.

Na uwagę zasługuje poza tym fakt, że aż 38% spośród karanych tylko

⁷ Został on obliczony dla każdej podgrupy i wyraża stosunek liczby karanych w tej podgrupie w 1972 r. do liczby karanych w danej podgrupie w 1967 r. — ważony stosunkiem ogółu karanych w 1967 r. do ogółu karanych w 1972 r.

Tablica 7. Wiek pierwszego skazania (po ukończeniu 17 lat) a nasilenie recydywy

Wiek pierwszego skazania	Karani sądownie			
	1—3 :razy*		4 i więcej razy**	
	l.b.	%	l.b.	%
17—18	11	9,6	18	16,2
19—20	17	15,0	25	22,4
21—24	28	24,7	29	26,2
25—29	14	12,8	18	16,4
30—34	20	17,7	13	11,6
35—39	10	8,7	2	1,8
40 i więcej	13	11,5	6	5,4
Ogółem	113	100,0	111	100,0

* Karani z grupy 300 losowo dobranych osób.

** Uwzględniono wszystkich karanych 4 i więcej razy w całej badanej populacji.

1-3 razy było pierwszy raz skazanych dopiero po ukończeniu 30 lat (wśród karanych zaś 4 i więcej razy tylko 19%).

Jakkolwiek w grupie wielokrotnie (co najmniej 4 razy) karanych sądownie recydywistów stwierdzono wcześniejszy początek karalności niż w grupie karanych tylko 1-3 razy, to jednak jest on znacznie późniejszy niż wśród typowych wielokrotnie karanych recydywistów badanych uprzednio przez Zakład Kryminologii INP PAN. Podczas gdy wśród tych ostatnich było już karanych w wieku 17-18 lat 38%, to w omawianym tutaj materiale 4 i więcej razy karanych tylko 16%; poniżej zaś 2:1 lat było karanych wśród tamtych aż 67%, a wśród karanych sądownie sprawców wykroczeń tylko 37%.

Podkreślić też należy, że tylko 16,6% spośród karanych sądownie młodocianych sprawców wykroczeń miało sprawy w sądzie dla nieletnich⁸.

3. Badając, jak liczne są różne kategorie skazanych w zależności od rodzajów popełnianych przestępstw (tablica 8), stwierdzono co następuje:

— w grupie tylko jeden raz karanych aż 62,5% popełniało przestępstwa połączone z agresją;

— w grupie karanych 2-3 razy 33% dokonywało przestępstw agresywnych i tylko 24,5% popełniało wyłącznie lub głównie przestępstwa przeciwko mieniu;

— w grupie zaś wielokrotnie karanych (4 i więcej razy) 40,5% popeł-

⁸ Kwestie skazań w okresie nieletniości (wiek 13-16 lat) sprawdzono u badanych młodocianych (17-20-letnich) sprawców wykroczeń na podstawie repertoriów w sądach dla nieletnich w Warszawie.

niało głównie przestępstwa połączone z agresją i tylko 40% głównie przestępstwa przeciwko mieniu.

Jak widać z powyższych danych, wśród sprawców wykroczeń, mających sprawy sądowe, bardzo licznie reprezentowana jest kategoria sprawców popełniających przestępstwa przeciwko zdrowiu oraz władzom i urządnom.

Tablica 8. Kategorie karanych sądownie według rodzajów popełnionych przestępstw*

Rodzaje popełnianych przestępstw	Karani sądownie					
	1 raz		2—3razy		4 i więcej razy	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
Wyłącznie przeciwko mieniu	11	19,6	8	14,0	6	5,4
Różne z przewagą przestępstw przeciwko mieniu	—	—	6	10,5	38	34,3
Wyłącznie agresywne	35	62,5	9	15,8	5	4,5
Przewaga lub równowaga agresywnych	—	—	10	17,6	40	36,0
Różnorodne	10	17,9	24	42,1	22	19,8
Ogółem	56	100,0	57	100,0	111	100,0

* Grupy karanych 1 raz oraz 2—3 razy pochodzą z wylosowanej populacji 300 sprawców wykroczeń, w grupie karanych 4 i więcej razy uwzględniono wszystkich 111 badanych karanych co najmniej 4 razy (spośród 887 sprawców wykroczeń).

Tablica 9. Rodzaje popełnionych przestępstw a nasilenie recydywy

Przestępstwa	Karani sądownie			
	1—3 razy*		4 i więcej razy**	
	l.b.	%	l.b.	%
Ogółem	224	100,0	736	100,0
Przeciwko mieniu***	55	24,4	246	33,4
Przeciwko zdrowiu	47	21,0	144	19,6
Przeciwko władzom i urządnom	41	18,4	172	23,4
Inne połączone z agresją	14	6,3	59	8,0
Różne inne	67	29,9	115	15,6

* Spośród 300 losowo dobranych przypadków.

** Uwzględniono wszystkich 4 i więcej razy karanych z badanej populacji.

*** Bez rozbojów, które włączono do „innych przestępstw połączonych z agresją”.

resją”.

Struktura przestępstw, za które skazani zostali badani, uwidocznioma jest w tablicy 9.

Jak widać, wśród przestępstw, za które badani zostali skazani 1-3 razy, tylko 24% stanowią przestępstwa przeciwko mieniu i aż 46% przestępstwa połączone z agresją (z reguły fizyczną).

Wśród przestępstw zaś, za które zostali skazani wielokrotni recydywiści, karani 4 i więcej razy, odsetek przestępstw przeciwko mieniu nie przekracza 33, a odsetek przestępstw połączonych z agresją stanowi aż 51.

Jak widać z powyższego, przestępstwa przeciwko mieniu są reprezentowane nawet wśród wielokrotnie karanych recydywistów w stosunkowo niewielkich tylko rozmiarach, natomiast przestępstwa agresywne, popełniane z reguły w stanie nietrzeźwym, są bardzo liczne⁹.

Reasumując dane o karalności sądowej 887 badanych sprawców wykroczeń z art. 27, których średni wiek wynosił ostatnio już 38 lat, należy stwierdzić, iż 52,5% (426) spośród nich nie było w ogóle karanych sądownie, a 19,6% (174) było karanych tylko 1 raz. Niemal $\frac{3}{4}$ więc badanych stanowili tacy sprawcy wykroczeń, którzy bądź nie mieli w ogóle spraw sądowych, bądź byli karani tylko 1 raz.

IV. WNIOSKI

W omawianych badaniach sprawców wykroczeń z art. 27 o zakłócenie porządku publicznego w stanie nietrzeźwym, w których uwzględniono 5-letni okres po sprawie w kolegium w 1967 r., stanowiącej punkt wyjścia badań¹⁰, uzyskano następujące wyniki, charakteryzujące sprawców tych wykroczeń w okresie, gdy mieli już ok. 40 lat.

1. Rozpatrując łącznie liczbę spraw z art. 27, które badani mieli w kolegiach w okresie 5 lat, liczbę zatrzymań (lub legitymowań) w stanie nietrzeźwym przez organy MO oraz liczbę pobytów w izbie wytrzeźwień, stwierdzono, iż zaledwie 27% badanych¹¹ stanowią tacy, u których poza

⁹ Zaznaczyć należy, że w strukturze przestępczości badanych uprzednio 440 recydywistów karanych 4 i więcej razy przestępstwa połączone z agresją występowały w znacznie mniejszych rozmiarach (31%), podobnie jak mniej było przestępstw agresywnych wśród przestępstw popełnianych przez alkoholików — recydywistów (41%). Por. S. Szelhaus: *Analiza przestępczości wielokrotnych recydywistów*, „Archiwum Kryminologii”, T. IV, 1969, s. 17, oraz tegoż autora *Wyniki badań recydywistów alkoholików o początku przestępczości po ukończeniu 25 lat*, „Archiwum Kryminologii”, T. V, 1972.

¹⁰ W badaniach nie można było ustalić liczby spraw w kolegiach, które badani mogli mieć przed 1967 r.

¹¹ Gdyby uwzględnić również tych, którzy byli skazani przez sąd, to nie obarczonych żadnymi negatywnymi czynnikami byłoby tylko 20%.

jedną sprawą w kolegium w 1967 r. nie miała miejsca interwencja MO w związku z ich dewiacyjnymi zachowaniami w stanie nietrzeźwym.

Wśród pozostałych badanych sprawców wykroczeń w ciągu 5 lat tylko u 14,3% tego rodzaju interwencje miały miejsce 2 razy, u 8,3% 3 razy, a u 50,4% co najmniej 4 razy. Należy zaznaczyć, że wśród badanych mających 4 i więcej spraw w kolegiach aż połowę stanowili tacy, wobec których funkcjonariusze milicji interweniowali co najmniej 10 razy.

Jakkolwiek więc 58% badanych miało tylko jedną sprawę w kolegium w okresie 5 lat, to jednak tylko u 27% (a uwzględniając karalność sądową tylko u 20%) nie ujawniono takich zachowań w stanie intoksykacji alkoholowej, które nie wymagały ingerencji władz milicyjnych.

2. Wraz ze zwiększeniem tej liczby skazań z art. 27 zwiększa się liczba badanych, którzy przebywali w izbie wytrzeźwień, i liczba pobytów w izbie oraz zatrzymań (bądź legitymowań) przez MO, jak również odsetek badanych karanych sądownie i odsetek recydywistów 4 i więcej razy karanych.

Jeśli idzie o odsetki badanych, którzy wymagali umieszczenia w izbie wytrzeźwień, to wzrosły one z 50 u mających tylko jedną sprawę z art. 27 do 71 u mających dwie sprawy oraz do 73 u mających co najmniej 3 sprawy w kolegium.

3. Przedstawione dane o karalności sądowej badanych sprawców wykroczeń z art. 27 przemawiają również za tym, że znaczny odsetek przestępstw przez nich popełnianych został dokonany w stanie nietrzeźwym, przy czym początek przestępczości u połowy karanych nie będących wielokrotnymi recydywistami jest stosunkowo późny.

4. Jak wynika z uzyskanego materiału, już począwszy od drugiej sprawy z art. 27 występują znaczne nasilenia dewiacyjnych zachowań związanych z nadużywaniem alkoholu, które pozwalają uznać populację nawet tylko 2 razy karanych z art. 27 (obecny art. 51 § 2 kodeksu wykroczeń) za kategorię osób często już zagrożonych alkoholizmem lub będących już alkoholikami.